

ГРИБАН Віталій Григорович,
професор кафедри фізичного виховання
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, доктор
біологічних наук, заслужений працівник
народної освіти України
СКРИПЧЕНКО Ірина Тарасівна,
кафедри фізичного виховання
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, кандидат
фізичного виховання і спорту, доцент
КОВІНЕНКО Орина Олександрівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Нині сучасний світ досі залишається уразливим до надзвичайних ситуацій, що виникають або природним шляхом, або створюються штучно. Проводиться багато досліджень у сфері цивільного захисту заради забезпечення безпеки нації. Малоімовірно, що ці дослідження втратять свою актуальність.

Розберемо окремо поняття «цивільний захист». Згідно з Кодексом цивільного захисту України, який регулює відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища, а також майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на такі ситуації, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, і визначає повноваження органів державної влади, органів місцевого самоврядування, права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, цивільний захист — це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період [1].

Головна мета цивільного захисту — реалізація державної політики для забезпечення безпеки населення і територій, матеріальних і культурних

цінностей від негативних наслідків надзвичайних ситуацій, а також метою цивільного захисту є подолання наслідків надзвичайних ситуацій, у тому числі територіях іноземних держав відповідно до міжнародних договорів України.

На території України розміщена велика кількість потенційно-небезпечних об'єктів. До них відносяться підприємства нафтової, газової та хімічної промисловостей, підприємства, які застосовують і виготовляють радіоактивні, сильнодіючі, пожежо- і вибухонебезпечні речовини.

Техногенна небезпека є найбільш характерною і значною за питомою вагою серед загального кола небезпек. Надзвичайні ситуації техногенного характеру: транспортні аварії (катастрофи), пожежі, неспровоковані вибухи чи їх загроза, аварії з викидом (загрозою викиду) небезпечних хімічних, радіоактивних, біологічних речовин, раптове руйнування споруд та будівель, аварії на інженерних мережах і спорудах життєзабезпечення, гідродинамічні аварії на греблях, дамбах.

Україні властиві і техногенні, і природні ризики (зливи, град, сильна спека, сильні снігопади і заметілі, сильні морози, ожеледь, тумани) провалювання земної поверхні, зсуви, обвали)

Заради усунення проблем запобігання надзвичайних ситуацій в Україні була створена потужна система Цивільної оборони. Науково-технічний прогрес, з одного боку, покращує життя людей, з іншого — підвищує ризик виникнення аварій і катастроф, і Цивільній обороні все частіше доводилося ліквідувати їх наслідки.

Можна виділити певні кроки становлення цивільного захисту в Україні та в світі. Почнемо з того, що завжди існувала та продовжує існувати проблема захисту населення конкретно в місцях ведення бойових дій.

На початку 20-го століття, з появи значної кількості видів зброї великої потужності (ядерної, хімічної, біологічної), військових літаків, з поширенням навмисного нанесення повітряних ударів по об'єктах економіки, чи інших стратегічних об'єктах, виникла необхідність створення спеціальних сил для фізичного захисту людей, здійснення підготовки об'єктів господарювання до

стійкого сталого функціонування під час війни. У зв'язку з цим у 1932 році на території України були створені стаціонарні та мобільні системи протиповітряної оборони. На систему сил такого призначення покладались такі завдання, як будівництво і обладнання бомбосховищ, оповіщення населення, підготовка об'єктів господарської діяльності до постійного функціонування під час війни та в надзвичайних ситуаціях мирного часу, боротьби з десантами супротивника, гасіння пожеж, знешкодження вибухонебезпечних предметів, надання допомоги, в тому числі медичної, потерпілим та інші [2].

Друга світова війна втягнула в стан бойових дій 1 млрд. 700 млн. людей, це становило 75% населення Землі на той час. Підсумовуючи результати війни, світове товариство було змушено замислитись над своїм майбутнім. А тому вже у 1945 році була заснована Організація Об'єднаних Націй (ООН). У 1948 році ООН прийняла Загальну Декларацію прав людини (Хартію прав людини), яка зобов'язала держави учасниць, які підписали Декларацію, гарантувати «кожній людині право на життя (ст. 3)», «право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі сприятливі умови праці (ст. 23)» [3].

ООН у Женевських Конвенціях (12 серпня 1949 р.), в яких за основу береться принцип поваги до людської особистості та людської гідності, зобов'язала держави, що ведуть війну, суворо дотримуватись норм гуманізму і порядку реалізації цих норм [4].

За ініціативи Міжнародного Комітету Червоного Хреста 8 червня 1977 року в Женеві на конференції були прийняті два додаткових Протоколи до Женевських Конвенцій 1949 року, що послугувало розширенню діапазону захисту осіб, постраждалих від збройних конфліктів. На дипломатичній були присутні 102 представників від різних країн.

Через Додаткові Протоколи цивільний захист поширюється на кожну особу, якщо особа постраждала через збройних конфлікт. Сторони, які беруть участь у конфлікті, своєю чергою, утримуються від нападу на цивільне населення, на цивільні об'єкти, ведуть воєнні операції відносно до всіх загальноновизнаних правил та законів гуманності.

У 1961 році на території Радянського Союзу збудована система заходів щодо цивільного захисту було реорганізовано в систему цивільної оборони, системи оборонних заходів на загальнодержавному рівні, що здійснюються й у мирний, і у воєнний час для захисту населення і народного господарства від зброї масового ураження та інших засобів нападу супротивника, і для проведення невідкладних рятувальних відновлювальних робіт в осередках аварії або ураження.

Аварія на Чорнобильській АЕС призвела до забруднення більш ніж 145 тисяч кв. км всієї території України, Республіки Білорусь та Російської Федерації, щільність забруднення радіонуклідами якої перевищує 37 кБк/кв.м.

Внаслідок Чорнобильської катастрофи постраждало майже 5 мільйонів людей, забруднено радіоактивними нуклідами приблизно 5 тисяч населених пунктів. Чорнобильська катастрофа та інші тяжкі надзвичайні ситуації достатньо об'єктивно довели необхідність тотальних змін в призначенні цивільної оборони, формах функціонування її, забезпечення, фінансування та ще в багатьох сферах.

З набуттям Україною незалежності було розпочато кардинальну розробку зовсім нової концепції цивільної оборони і її обов'язкове законодавче оформлення як державної системи органів управління та сил для здійснення заходів стосовно надійного захисту населення від впливу надзвичайних ситуацій будь-якого характеру (техногенного, екологічного, природного та воєнного тощо). У 1993 році прийнято закон України «Про цивільну оборону України», згідно з яким цивільна оборона стала державною системою органів управління, сил і засобів, що створюється для організації, забезпечення захисту населення від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного, екологічного, природного, воєнного характеру [5].

В структуру цивільної оборони увійшов Центральний орган виконавчої влади з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, діюче положення, яке затверджено Указом Президента України від 5 березня 2004 року [6].

Подальше реформування цивільної оборони відбулося у 2012 році, коли був прийнятий Закон України «Кодекс цивільного захисту України», згідно з яким втратив свою чинність Закон України «Про цивільну оборону». З 1 липня 2013 року вступив в дію Кодекс цивільного захисту України, а з ним такий вид державної діяльності як Цивільний захист замість Цивільної оборони.

Підсумовуючи, визнаємо державу як гаранта цивільного захисту, який має своєю метою захист населення від небезпечних наслідків надзвичайних ситуацій техногенного, природного, соціального та воєнного характеру. Держава гарантує громадянам конституційне право на захист життя, здоров'я та їх майна, а юридичним особам – право на безпечне функціонування;

Використана література:

1. Кодекс цивільного захисту від 02.10.2012 № 5403-VI, «Цивільний захист»

2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 червня 2017 р. № 398-р «Про схвалення Основних напрямів розвитку озброєння та військової техніки на довгостроковий період»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398-2017-%D1%80>

3. Загальна декларація прав людини:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153

5. Закон України про Цивільну оборону в Україні (Відомості Верховної Ради (ВВР), 1993, N 14, ст.124)) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2974-12>

6. Указ Президента України від 5 березня 2004 року «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/2004>